

Kauko Mikkonen

* 31.12.1941 † 29.9.2019

VAASAN YLIOPISTON aluetieteen emeritusprofessori Kauko Mikkonen menehtyi ankan sairauden uuvuttamana Tampereella 29. syyskuuta 2019. Kauko Mikkonen oli syntynyt Nivalassa 31. joulukuuta 1941. Hänen vanhempansa olivat Karjalan evakkoja.

Kauko Mikkonen opiskeli Turun yliopistossa kulttuurimaantiedettä ja matematiikkaa valmistuen filosofian maisteriksi vuonna 1968. Vaasaan hän siirtyi vuonna 1970 Vaasan kauppakorkeakoulun silloisen rehtorin ja talousmaantieteen professorin Mauri Palomäen kutsumana. Mikkonen oli kvantitatiivisen maantieteen tuntija, jonka taitoja tarvittiin keskus- ja vaikutusalue tutkimuksessa.

Kauko Mikkosen ura Vaasassa alkoi vuonna 1970 juuri perustetun Vaasan kauppakorkeakoulun tutkimuslaitoksen tutkimusjohtajana. Mikkonen työskenteli Vaasan kauppakorkeakoulussa ja Vaasan yliopistossa Länsi-Suomen taloudellisen tutkimuslaitoksen johtajana, talousmaantieteen lehtorina, apulaisprofessorina ja professorina. Vuodesta 1998 lähtien hän toimi aluetieteen professorina alanaan aluetalouden rakenteet ja toimijat. Kauko Mikkonen kutsuttiin vuonna 2003 Suomalaisen Tiedeakatemian jäseneksi.

Kauko Mikkonen tutki toiminnallisia alueita. Ne poikkeavat kuntien ja maakuntien muodostamista hallinnollisista alueista. Ne kuvaavat yhteiskunnan alueellista organisoitumista ilman hallintorajojen muodostamia, usein keinotekoisia rajoja. Mikkosen tutkimustuloksia hyödynnettiin ja hyödynnetään edelleen kaupallisten palvelujen sijaintipohdinnoissa ja julkis-sektorin aluerakenneratkaisuissa.

Kauko Mikkonen tunnetaan etenkin yhdyskunta- ja kaupunkijärjestelmien tutkimuksista. Häntä kiinnosti, miten keskusverkko, eli kaupunkien ja yhdyskuntien järjestelmä, on kehittynyt, mitkä tekijät selettävät keskusverkon ominaisuuksia, millainen Suomen optimaalisen eli keskusten edellytyksiä vastaavan ideaalisen keskusverkon tulisi olla ja millainen tulevaisuuden keskusverkko tulisi mahdollisesti olemaan? Näihin kysymyksiin Mikkonen etsi vastauksia sekä teoreettisten tutkimusten että tilastoihin ja kyselyaineistoihin perustuvien empiiristen tutkimusten avulla.

Mikkonen kehitti ja sovelsi työssään etenkin keskus- ja vaikutusalue teoriaa, jolla kuvataan yhdyskuntien muodostamaa järjestelmää. Hän teki yhdessä Mauri Palomäen kanssa useita merkittäviä tutkimuksia kuten vuonna 1971 julkaistun tutkimuk-

sen *Suomen keskusverkon optimaalisesta simuloinnista*. Siinä keskusten voimakkuutta arvioitiin keskustoimintojen kuten palvelujen tyyppin ja runsauden perusteella. Optimaalisessa simuloinnissa keskusverkon piirteitä mitattiin tilastomatemaattisten menetelmien avulla. Keskusvoimakkuuksien eli keskusten tarjoamien palvelujen vaihtelua selitettiin ja niille laskettiin teoreettiset arvot. Keskustoimintojen aloista tärkein oli vähittäiskauppa, jota mitattiin muun muassa vähittäiskauppojen lukumäärällä, henkilökunnan määrällä ja liikevaihdolla.

Vuonna 1975 julkaistussa väitöskirjassaan Kauko Mikkonen analysoi entisen Vaasan läänin keskuspaikkajärjestelmää ja toiminnallista rakennetta. Hän ennusti taitavalla tilastomatemaattisella mallinnuksella alueen keskusverkon tulevaisuutta. Mikkonen hyödynsi keskusverkon kvantitatiivisia ominaisuuksia selittäviä malleja ja väestöennusteita. Keskus- ja vaikutusaluejärjestelmä oli tässä työssä osa toiminnallisen aluerakenteen laajempaa sisältöä, jonka muita elementtejä olivat liikenneväylät ja -tiheydet, väestön levinneisyys ja asiointitiheydet. Mikkosen väitöskirja on maamme kvantitatiivisen aluetutkimuksen moderni klassikko.

Keskus- ja vaikutusalueutkimukselle oli 1960–1980-luvuilla yhteiskunnallista kysyntää ja tutkimustuloksia hyödynnettiin etenkin seutukaavoituksessa. Maakuntien liittojen edeltäjät seutukaavaliitot luokittelivat alueensa yhdyskuntia palvelujen tarjonnan monipuolisuuden ja runsauden mukaan valtakunnanosakeskuksiksi, maakuntakeskuksiksi, kaupunkikeskuksiksi, paikalliskeskuksiksi ja kyläkeskuksiksi. Keskuspalveluista etsittiin myös aukkoja, joihin tuli kiinnittää suunnittelun huomio. Huomion kiinnittäminen palvelujen kattavaan tarjontaan oli kiinteä osa maamme

alueellisen hyvinvointivaltion rakentamista. Keskusverkko muodostikin lähes 20 vuoden ajan seutukaavoituksen rungon. Keskus- ja vaikutusalueutkimuksia hyödynsi myös sisäasiainministeriö, jonka alaan tuolloin kuului aluesuunnittelu ja valtakunnansuunnittelu. Viimeinen seutukaavaliitoittain toteutettu keskusluokitus kuvaa 1980-luvun alkupuolen tilannetta.

Entisen Vaasan läänin alueella, nykyisten Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakuntien alueilla, tehtiin professorin Mikkosen johdolla empirisiä asiointikäyntikyselyjä kotitalouksille 1970-luvulta alkaen neljänä eri vuosikymmenenä. Tutkimuksista ilmeni asiointikäyttäytymisen suuntautuminen, tuotteiden ja palveluiden hankintapaikat ja niiden muutokset sekä alueen keskusverkon muutokset. Vuonna 1980 taustalla oli silloinen aluepoliittinen puitelaki, jossa yhtenä tavoitteena mainittiin ”tärkeiden palvelujen saatavuuden turvaaminen koko maassa tasapuolisesti”. Lain perusteluosa oli Mikkosen mukaan epämääräinen ja hänen tutkimusaineistonsa avulla tärkeät palvelut tulivat täsmällisesti kirjatuiksi ja niiden saatavuus selvitettyksi tutkimusalueen kuntien ja sosiaaliryhmien tarkkuutta myöten. Asiointitutkimusten avulla selvitettiin myös asukkaiden kiinnittymistä maakuntaa pienempien alueisiin ja tietoisuutta niistä. Myöhemmin kysyttiin myös verkkoasioinneista. Mikkonen julkaisi tutkimusryhmineen lukuisia tutkimuksia keskusdynamiikan muutoksista.

Keskus- ja vaikutusalueutkimus on keskeinen osa suomalaisen aluetutkimuksen historiaa. Se oli parin–kolmen vuosikymmenen ajan kansallisesti ja kansainvälisesti suomalaisen aluetutkimuksen vanhimpia haaroja. Kauko Mikkosella oli merkittävä rooli tässä perinteessä ja sen uu-

distamisessa. Vaikka keskus- ja vaikutus-alueetutkimuksen huippukausi ajoittuu Suomessa 1970-luvulle, sen ideoita voidaan pitää edelleen ajankohtaisina. Internet ja verkkokauppa ovat kuitenkin muutaneet hyödykkeiden ja palvelujen tarjoamisen sijainnin merkitystä. Mikkonen korosti, että olemme kaikki toimijoita keskusten ja vaikutusalueiden muodostamassa toiminnallisessa aluejärjestelmässä. 1990-luvulla tutkimukset kaupunkiverkostoista syrjäyttivät keskuspaikkatutkimukset. Kun keskuspaikkateoria korostaa keskusten välistä yhteistyötä, kaupunkiverkkojen teoriassa nousee keskeiseksi kaupunkien väliset virrat, funktionaalinen erikoistuminen ja globaali kilpailu. Kaupunkijärjestelmän rakenteessa on kuitenkin edelleen hierarkkisia piirteitä, joita voidaan selittää keskuspaikkateorialla.

Uran edetessä Kauko Mikkosen näkökulmat laajenivat. Esimerkiksi vuonna 2007 tehdystä tutkimuksesta tarkasteltiin tilastollisten menetelmien avulla vuoden 2040 aluerakennettamme nojautuen väestöennusteisiin, palvelusektorin toimipaikkojen määrään ja vähittäiskaupan liikevaihtoon. Julkaisun näkökulma oli paljon monipuolisempi kuin nykyinen pintakeskustelu metropolisoitumisen ja väestön keskittymisen välttämättömyydestä sekä maakuntien ja maaseudun väestökadosta.

Kauko Mikkonen oli kvantitatiivisen maantieteen edustaja ja hän sovelsi tilastomatemattisia menetelmiä keskus- ja vaikutusaluejärjestelmän lisäksi lukuisiin muihin tutkimuskysymyksiin kuten Suomen liikenneverkon kehityksen selittämiseen, innovaatioiden alueellisen diffuusion tarkasteluun, yliopiston yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittaamiseen sekä

alueiden taloudellisen kehityksen selvittämiseen.

Kauko Mikkosen ura on kunniakas osa Vaasan yliopiston historiaa. Hän oli ensimmäinen Vaasassa väitellyt tohtori. Professori Mikkonen hoiti aluetieteen professuurin toimen lisäksi Vaasan yliopistossa useita luottamustehtäviä. Hän hoiti Vaasan yliopiston vararehtorin tehtäviä vuosina 1996–2003 ja yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan dekaanin tehtäviä vuosina 2004–2005. Näissä luottamustehtävissä hän osoittautui oivaltavaksi ja uutteraksi hallinnon kehittäjäksi. Hän kehitti Vaasan yliopiston tutkimustoimintaa yli 20 vuoden ajan julkaisutoimikunnan toimittajan ja puheenjohtajan tehtävissä.

Mittavan tieteellisen uransa osana Kauko Mikkonen osallistui myös yhteiskunnalliseen keskusteluun. Hänet kutsuttiin lukemattomiin asiantuntijatehtäviin. Niissä hänen roolinsa oli aina tutkijan, ei koskaan konsultin. Nytemmin tällaista toimintaa kutsutaan yliopiston kolmanneksi tehtäväksi. Kauko Mikkonen hoiti yliopiston kolmatta tehtävää jo kauan ennen kuin käsitettä oli keksitty.

Kauko Mikkonen oli tarkka, objektiivinen ja tasapuolinen. Hänen kanssaan nuorempien kollegoiden oli turvallista työskennellä. Yliopistotyön lisäksi Mikkonen oli monessa mukana. Hän oli vaasalaisen Pohjan Miehet kuoron lyyrinen tenori ja rotareiden aktiivinen jäsen. Hänellä oli merkittävä luottamustehtävä Osuuskauppa KPO:n hallinnossa. Kaiken keskiössä oli kuitenkin perhe, vaimo Leena ja kaksi poikaa. Perheen lämmöstä Kauko lähti parantamaan maailmaa ja perheen lämpöön hän palasi. Siinä oli hänen onnensa ja elämänsä ydin.

*Seija Virkkala
Hannu Katajamäki*